

Puheenvuoro

Vastuullinen hoitotyö huomioi myös ympäristön

Hoitotyön toteuttaminen kuormittaa usein tarpeettomasti ympäristöä ja siten myös väestön ympäristöterveyttä. Ympäristövastuullisen hoitotyön edistämiseksi tarvitaan selkeät rakenteet ja yhtenäiset toimintaohjeet.

Hanna Kallio, TtT, sairaanhoitaja-terveydenhoitaja, erikoistutkija, Sote-Akatemia, Turun yliopisto, Hoitotieteen laitos, Turun yliopisto, hanna.m.kallio@utu.fi

Iira Tiitta, TtM, sairaanhoitaja, väitöskirjatutkija, Hoitotieteen laitos, Itä-Suomen yliopisto, iira.tiitta@uef.fi

Taava Leppänen, TtM, ylihoitaja, väitöskirjatutkija, Itä-Suomen yliopisto, ATeK, Leikkaussalit, teho- ja kivunhoito, HUS, taava.leppanen@hus

Kallio H, Tiitta I, Leppänen T. 2022 Vastuullinen hoitotyö huomioi myös ympäristön *Tutkiva Hoitotyö* 20(1), 30–32.

Ympäristövastuullinen hoitotyö on kauaskatseista

Terveys- ja hyvinvointihuollon on todettu olevan ympäristöä raskaimmin kuormittavia palvelualoja. Terveys- ja hyvinvointihuollosta koituvien ilmasto- ja kemikaalipäästöjen on Yhdysvalloissa arvioitu aiheuttavan maailmanlaajuisesti vuosittaisen 614,000 terveen elinvuoden menetyksen (Eckelman & Sherman 2018). Väestömäärään suhteutettuna myös Suomi sijoittuu tervey-

denhuollon suuriin saastuttajiin (Health Care Without Harm 2019). Ympäristövastuullinen hoitotyö viittaa tarpeettoman energian ja materiaalinkulutuksen minimointiin ympäristön kuormittumisen ehkäisemiseksi (Kallio 2020). Ympäristöä ja siten ympäristöterveyttä suojaava hoitotyö perus-, erikois- ja avosairaanhoidossa sekä ehkäisee hoidon tarvetta että on myös taloudellista (Kaplan ym. 2012). Aihe on ajankohtainen

---

Hoitotyön tavoite ihmisten hyvinvoinnista sisältää jo lähtökohtaisesti vastuun ympäristöongelmien hillinnästä, joten ympäristövastuu ei ole vaihtoehtoinen toimintamalli.

---

myös työhyvinvoinnin ja työvoimapolitiikan näkökulmista, sillä ihmiset ovat yhä kiinnostuneempia toimimaan ympäristövastuullisesti myös työpaikoillaan (Huffling & Schenk 2014).

Ympäristövastuu on hoitotyössä edelleen vähän tunnettu ja huomioitu

Vastuu ympäristöstä on yhteinen ja kaikkia aloja koskettava. Toimialojen välisen vertailun perusteella sosiaali- ja terveysala sijoittuu ympäristötietoisuudessa ja sopeutumistoimissaan toimialalistauksen viimeiselle sijalle (Mäkinen ym. 2019). Sopeutumisella viitataan toiminnan muutokseen hyvinvoinnin säilyttämiseksi ilmastonmuutoksen edetessä. Toimet ilmastomuutoksen hillitsemiseksi vähentävät sopeutumistarvetta ja sisältyvät siten kauaskatseiseen sopeutumiseen (Intergovernmental Panel on Climate Change 2022). Ympäristövastuu on koettu hoitotyössä vaikeana ja jopa outona aiheena (mm. Björkman 2021, Leppänen ym. 2021, SuPer 2021). Usein se myös mielletään suppeasti jätehuolloksi. Hoitotyöstä ja sen tukipalveluista, kuten ravitsemus-, pesu- ja kuljetustoiminnasta, aiheutuu kuitenkin merkittävää luonnonvarojen kulutusta ja kulutukseen liittyviä päästöjä. Ympäristökuormaa voidaan välttää tilaamalla todellista tarvetta vastaava määrä hoitotuotteita, suojaimia, lääkkeitä ja ruokaa, käyttämällä niitä vain välttämättömissä tilanteissa, välttämällä laitteiden tarpeetonta päällä pitämistä, pesukoneiden vajaatäyttöä ja niin edelleen – mahdollisuuksien lista on runsas ja yksikkökohtainen.

Hoitotyön ympäristövastuuta tukevat rakenteet kaipaavat vahvistusta

Ympäristövastuullisen hoitotyön toteuttaminen edellyttää selkeitä ja yhtenäisiä rakenteita. Tämä tarkoittaa monitasoista ohjausta kansalliselta yksikkötasolle sekä henkilöstön osaamisen ja heidän käytössään olevien resurssien varmistamista (Kallio 2020). Toistaiseksi kansalliset linjaukset sosiaali- ja terveysalan ympäristövastuuseen puuttuvat ja organisaatioiden ja potilashoidon yksiköiden vapaaehtoisuuteen perustuvat ympäristöohjelmat ovat harvinaisia. Tällöin myös ympäristövastuuseen tarvittavien osallistujaryhmien, kuten hallinnon, esihenkilöiden ja hoitohenkilöstön, nimeäminen jää usein toteutumatta, vastualueet epäselviksi ja ohjeistukset hajanaisiksi. Ympäristövastuu kohdistuu resurssien optimaaliseen käyttöön, mutta toisaalta sen toteuttaminen myös edellyttää niitä. Jotta hoitotyön ympäristövastuuta voidaan toteuttaa, olennaisia resursseja ovat soveltuva toimintaympäristö ja vastuulliset, laadukkaat tuotteet. Edullisten tuotteiden hankinta voi olla

resurssipaineissa houkuttelevaa, mutta pidemmällä aikavälillä onkin usein lyhytnäköinen ja epätaloudellinen valinta. Kun tuotteen edullisuus saavutetaan esimerkiksi huonolla pakkaamisella tai heikolla materiaalilla, seuraa siitä käytössä tarpeetonta hävikkiä. Ympäristövaikutusten huomioiminen hoitotarvikkeiden ja tuotteiden kilpailutuksissa on siten merkityksellinen. Myös hankintojen erillisuus organisaation sisällä lisää tarpeetonta kulutusta esimerkiksi sen vuoksi, että tilatut tuotteet ovat keskenään yhteen sopimattomia. Lisäksi organisaatioiden hierarkkiset rakenteet tuotteiden valinnassa ja käytössä ohittavat ympäristövastuun näkökulman (Leppänen ym. 2021). Ympäristövastuullisen hoidon edellyttämät resurssit ulottuvat aina työvoimakysymyksiin asti, sillä kiire pakottaa usein toimimaan ympäristön kannalta kestävämmästä (Kallio 2020).

Tärkeä osa hoitotyön ympäristövastuuta edistäviä rakenteita on henkilöstön ympäristöosaamisen varmistaminen. Huolimatta ympäristöaiheen ajankohtaisuudesta, systemaattinen opetus hoitoalan koulutuksesta toistaiseksi puuttuu ja esimerkiksi sairaanhoitajat ovat todenneet aiheen opetuksen olevan riittämätöntä (Tiitta ym. 2020). Ympäristöaiheen integrointi tutkinto-opetukseen on tärkeää, jotta kaikilla ammattilaisilla on tarvittava tieto ympäristöongelmista ja niiden hillinnästä. Monipuolisten opetusmenetelmien, keskustelujen ja reflektion on todettu olevan tarpeen vastuullisen käyttäytymisen siirtymiseksi opetuksesta hoitotyön käytäntöihin (Lopez-Medina ym. 2019). Jotta henkilöstön ympäristöosaaminen on kiinteästi sidoksissa heidän päivittäisiin käytäntöihinsä, korostuu myös työpaikkakohtaisen koulutuksen merkitys. Toistaiseksi hoitoalan työpaikoilla aiheeseen on koulutettu lähinnä yliopistosairaaloiden yksiköissä toimivia ympäristöyhdyshenkilöitä. Yhdyshenkilöiden rooli ympäristövastuullisten käytänteiden edistämisessä ja kollegojen opastamisessa onkin keskeinen, mutta vastuuta toiminnan kestävyydestä ja henkilöstön osaamisen varmistamisesta ei kuitenkaan tule rajata heidän varaansa. Ympäristöyhdyshenkilöt tarvitsevat myös esihenkilön tukea toiminnan muutosten etenemiseksi (Kallio 2020). Siten on tärkeä varmistaa, että myös sosiaali- ja terveysalan johtajien kuin opettajienkin ympäristöosaaminen on hyvällä tasolla.

Ympäristövastuullista hoitotyötä tukevien rakenteiden ja osaamisen heikkouden takia useimman yksikön ympäristövastuu on kansalaistietoisuudestaan käsin toimivan henkilöstön varassa. Ympäristövastuun moniulotteisuuden vuoksi toiminnan ei tule jäädä näiden yksittäisten henkilöiden varaan,

vaan tarvitaan jokaisen osallistuminen rooleissaan ja vastuualueillaan. Hoitotyön tavoite ihmisten hyvinvoinnista sisältää jo lähtökohtaisesti vastuun ympäristöongelmien hillinnästä, joten ympäristövastuu ei ole vaihtoehtoinen toimintamalli. Tutkimuksen alueella kiinnostus hoitotyön ympäristövastuu-

seen on viimeisen 10 vuoden aikana kasvanut merkittävästi. Haastammekin lukijan pohtimaan ja tuomaan esille keinoja siihen, miten kaikki tämä arvokas tutkimustieto saadaan siirrettyä käytäntöihin ja alan koulutukseen.

Lähteet

- Björkman I. 2021. Sairaalan ilmastoinhoitaja. *Sairaanhoitaja* 7, 14–15.
- Eckelman MJ, Sherman J. 2018. Estimated global disease burden from US health care sector greenhouse gas emissions. *American Journal of Public Health* 108(Suppl 2), S120–S122.
- Health Care without Harm. 2019. Health care's climate footprint. How the health sector contributes to the global climate crisis and opportunities for action. https://noharm-global.org/sites/default/files/documents-files/5961/HealthCaresClimateFootprint_092319.pdf [luettu 11.4.2022]
- Huffling K, Schenk E. 2014. Environmental sustainability in the intensive care unit. Challenges and solutions. *Critical Care Nursing Quarterly*, 37(3), 235–250.
- Intergovernmental Panel on Climate Change. 2022: Climate change 2022: impacts, adaptation, and vulnerability. Contribution of working group II to the sixth assessment report of the IPCC. Cambridge University Press. In Press.
- Kallio H. 2020. Environmental responsibility in nursing in hospitals. *Dissertations in Health Sciences*, 564, University of Eastern Finland.
- Kaplan S, Sadler B, Little K, Franz C, Orris P. 2012. Can sustainable hospitals help bend the health care cost curve? *Issue Briefs* Nov 29, 1–14.
- Leppänen T, Kvist T, McDermott-Levy R, Kankkunen P. 2021. Nurses' and nurse managers' perceptions of sustainable development in perioperative work: a qualitative study. *Journal of Clinical Nursing*, 31(7-8), 1061–1072.
- Lopez-Medina IM, Álvarez-Nieto C, Grose J, Huss N, Huynen M, Richardson J. 2019. Competencies on environmental health and pedagogical approaches in the nursing curriculum: a systematic review of the literature. *Nurse Education in Practice* 37, 1–8.
- Mäkinen K, Sorvali J, Lipsanen A, Hildén M. 2019. Kansallisen ilmastomuutokseen sopeutumissuunnitelman 2022 toimeenpanon väliarviointi. MMM:n julkaisuja 11. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161498/11_2019_Kansallisen%20ilmastonmuutoksen%20ss%202022%20tp%20valiarviointi_nettil.pdf?sequence=1&isAllowed=y [luettu 11.4.2022]
- SuPer. 2021. Palautetta viime lehdessä. Lehden parasta juttua. *SuPer* 3, 71.
- Tiitta I, McDermott-Levy R, Turunen H, Jaakkola J, Kuormanen L. 2020. Finnish nurses' perceptions of the health impacts of climate change and their preparation to address those impacts. *Nursing Forum*, 56(2), 365–371.